

POLSKO-JAPOŃSKA
WYŻSZA SZKOŁA
TECHNIK KOMPUTEROWYCH

Mariusz Trzaska

Modelowanie i implementacja systemów informatycznych

Notka biograficzna

Dr inż. Mariusz Trzaska jest adiunktem w Polsko-Japońskiej Wyższej Szkole Technik Komputerowych, gdzie zajmuje się działalnością dydaktyczną oraz naukową. Oprócz tego bierze udział w różnych projektach naukowych oraz komercyjnych. Prowadzi także szkolenia oraz warsztaty. Jego zainteresowania obejmują inżynierię oprogramowania, bazy danych, graficzne interfejsy użytkownika, systemy rozproszone oraz technologie internetowe. Wyniki badań z wyżej wymienionych dziedzin publikuje w kraju i zagranicą.

Streszczenie

Książka poświęcona jest problematyce wytwarzania oprogramowania z wykorzystaniem podejścia obiektowego i notacji UML. Szczególny nacisk położono na przełożenie teoretycznych pojęć obiektowości na praktyczne odpowiedniki implementacyjne. Na konkretnym, biznesowym przykładzie (wypożyczalnia wideo) opisano poszczególne fazy wytwarzania oprogramowania: analiza, projekt, implementacja, testowanie ze szczególnym uwzględnieniem tych dwóch środków. Opis poparto implementacją biblioteki (dla języka Java) ułatwiającej stosowanie niektórych pojęć obiektowości (ekstensja, asocjacje, ograniczenia, dziedziczenie) oraz prototypem częściowo realizującym funkcjonalność wspomnianej wypożyczalni wideo (również dla języka Java).

Przy pisaniu książki wykorzystano doświadczenia autora płynące z pracy w Polsko-Japońskiej Wyższej Szkole Technik Komputerowych oraz uczestnictwa w różnych projektach komercyjnych oraz naukowo-badawczych.

Odbiorcami publikacji mogą być wszyscy zainteresowani współczesnymi obiektowymi językami programowania takimi jak Java, C# czy C++. Książka szczególnie polecana jest dla studentów nauk informatycznych chcących pogłębić swoją wiedzę dotyczącą analizy, modelowania oraz implementacji nowoczesnych systemów komputerowych.

Mariusz Trzaska

Modelowanie i implementacja systemów informatycznych

Seria: Podręczniki akademickie

Edytor serii: Leonard Bolc

Tom serii: 32

POLSKO-JAPOŃSKA
WYŻSZA SZKOŁA
TECHNIK KOMPUTEROWYCH

Mariusz Trzaska

Modelowanie i implementacja systemów informatycznych

WYDZIAŁ INFORMATYKI
P.J.W.S.T.K.

© Copyright by Wydawnictwo PJWSTK
Warszawa 2008

Wszystkie nazwy produktów są zastrzeżonymi nazwami handlowymi lub znakami towarowymi odpowiednich firm.

Książki w całości lub w części nie wolno powielać ani przekazywać w żaden sposób, nawet za pomocą nośników mechanicznych i elektronicznych (np. zapis magnetyczny) bez uzyskania pisemnej zgody Wydawnictwa.

Edytor

prof. zw. dr hab. Leonard Bolc

Redaktor techniczny

Ada Jedlińska

Komputerowy skład tekstu

Mariusz Trzaska

Projekt okładki

Rafał Masłyk

Wydawnictwo

Polsko-Japońskiej Wyższej Szkoły Technik Komputerowych

ul. Koszykowa 86, 02-008 Warszawa

tel. 22 58 44 526, fax 22 58 44 503

e-mail: oficyna@pjwstk.edu.pl

oprawa miękka:

ISBN 83-89244-71-3

wersja elektroniczna:

ISBN 978-83-63103-21-7

Dla mojej Rodziny

Spis rozdziałów

1	Wprowadzenie	7
2	Analiza	9
2.1	<i>Wymagania klienta</i>	10
2.2	<i>Wymagania dla Wypożyczalni wideo</i>	11
2.3	<i>Przypadki użycia</i>	13
2.4	<i>Diagram klas</i>	22
2.5	<i>Diagram aktywności</i>	81
2.6	<i>Diagram stanów</i>	83
3	Projektowanie	85
3.1	<i>Klasy</i>	86
3.2	<i>Asocjacje</i>	116
3.3	<i>Dziedziczenie</i>	155
3.4	<i>Ograniczenia i inne konstrukcje</i>	183
3.5	<i>Model relacyjny</i>	193
3.6	<i>Użyteczność graficznych interfejsów użytkownika</i>	222
3.7	<i>Projekt dla Wypożyczalni wideo</i>	231
4	Implementacja i testowanie	249
4.1	<i>Wprowadzenie</i>	249
4.2	<i>Zarządzanie danymi</i>	255
4.3	<i>Logika biznesowa</i>	260
4.4	<i>Implementacja Graficznego Interfejsu Użytkownika</i>	263
4.5	<i>Testowanie</i>	266

II

5 Uwagi końcowe.....	269
Bibliografia	271
Ważniejsze informacje związane z Wypożyczalnią wideo.....	273
Indeks	275
Spis ilustracji	277
Spis listingów	283

Spis treści

1	Wprowadzenie	7
2	Analiza	9
2.1	Wymagania klienta	10
2.2	Wymagania dla Wypożyczalni wideo	11
2.3	Przypadki użycia	13
2.3.1	Ogólny diagram przypadków użycia dla Wypożyczalni wideo	15
2.3.2	Szczegółowy diagram przypadków użycia	19
2.4	Diagram klas	22
2.4.1	Obiekt	23
2.4.2	Klasa	24
2.4.2.1	Atrybuty	25
2.4.2.2	Metody	30
2.4.3	Asocjacje	31
2.4.3.1	Asocjacja binarna	34
2.4.3.2	Asocjacja n-arna	35
2.4.3.3	Asocjacja kwalifikowana	36
2.4.3.4	Asocjacja rekurencyjna (zwrotna)	37
2.4.3.5	Klasa asocjacji	38
2.4.3.6	Agregacja i kompozycja	40
2.4.4	Dziedziczenie	42
2.4.4.1	Dziedziczenie pojedyncze	42
2.4.4.2	Klasa abstrakcyjna i polimorfizm metod	43
2.4.4.3	Dziedziczenie wielokrotne	47
2.4.4.4	Dziedziczenie typu overlapping	48
2.4.4.5	Dziedziczenie wieloaspektowe	49
2.4.4.6	Dziedziczenie dynamiczne	50
2.4.5	Ograniczenia	51
2.4.5.1	Ograniczenie {subset}	51
2.4.5.2	Ograniczenie {ordered}	52
2.4.5.3	Ograniczenie {bag} oraz {history}	52
2.4.5.4	Ograniczenie {xor}	53
2.4.6	Diagram klas dla Wypożyczalni Wideo	53
2.5	Diagram aktywności	81
2.6	Diagram stanów	83

3	Projektowanie.....	85
3.1	<i>Klasy</i>	86
3.1.1	Obiekt.....	86
3.1.2	Klasa.....	87
3.1.3	Ekstensja klasy.....	88
3.1.3.1	Implementacja ekstensji klasy w ramach tej samej klasy.....	89
3.1.3.2	Implementacja ekstensji klasy przy użyciu klasy dodatkowej.....	91
3.1.4	Atrybuty.....	92
3.1.4.1	Atrybuty proste.....	92
3.1.4.2	Atrybuty złożone.....	93
3.1.4.3	Atrybuty wymagane oraz opcjonalne.....	93
3.1.4.4	Atrybuty pojedyncze.....	94
3.1.4.5	Atrybuty powtarzalne.....	94
3.1.4.6	Atrybuty obiektu.....	94
3.1.4.7	Atrybuty klasowe.....	94
3.1.4.8	Atrybuty wyliczalne.....	95
3.1.5	Metody.....	96
3.1.5.1	Metoda obiektu.....	96
3.1.5.2	Metoda klasowa.....	96
3.1.5.3	Przeciążenie metody.....	97
3.1.5.4	Przesłonięcie metody.....	97
3.1.6	Trwałość ekstensji.....	97
3.1.6.1	Ręczna implementacja trwałości danych.....	98
3.1.6.2	Implementacja trwałości danych w oparciu o serializację.....	104
3.1.6.3	Inne sposoby uzyskiwania trwałości danych.....	108
3.1.7	Klasa ObjectPlus.....	110
3.2	<i>Asocjacje</i>	116
3.2.1	Implementacja asocjacji za pomocą identyfikatorów.....	116
3.2.2	Implementacja asocjacji za pomocą natywnych referencji.....	122
3.2.3	Implementacja różnych rodzajów asocjacji.....	128
3.2.3.1	Asocjacja skierowana.....	128
3.2.3.2	Asocjacja rekurencyjna.....	128
3.2.3.3	Asocjacja z atrybutem.....	130
3.2.3.4	Asocjacja kwalifikowana.....	131
3.2.3.5	Asocjacja n-arna.....	134
3.2.3.6	Implementacja agregacji.....	135
3.2.3.7	Implementacja kompozycji.....	135
3.2.4	Klasa ObjectPlusPlus.....	142
3.3	<i>Dziedziczenie</i>	155
3.3.1	Dziedziczenie rozłączne.....	155
3.3.2	Polimorficzne wołanie metod.....	156
3.3.3	Dziedziczenie typu <i>overlapping</i>	160
3.3.3.1	Obejście dziedziczenia <i>overlapping</i> za pomocą grupowania.....	160

3.3.3.2	Obejście dziedziczenia overlapping za pomocą agregacji lub kompozycji	162
3.3.3.3	Polimorfizm w dziedziczeniu overlapping	166
3.3.4	Dziedziczenie kompletne oraz niekompletne	167
3.3.5	Dziedziczenie wielokrotne (wielodziedziczenie)	168
3.3.6	Dziedziczenie wieloaspektowe	173
3.3.7	Dziedziczenie dynamiczne	176
3.3.8	Dziedziczenie, a ekstensja klasy	180
3.3.9	Podsumowanie	182
3.4	<i>Ograniczenia i inne konstrukcje</i>	183
3.4.1	Implementacja ograniczeń dotyczących atrybutów	183
3.4.2	Implementacja ograniczenia {subset}	185
3.4.3	Implementacja ograniczenia {ordered}	189
3.4.4	Implementacja ograniczenia {bag} oraz {history}	189
3.4.5	Implementacja ograniczenia {XOR}	190
3.4.6	Implementacja innych ograniczeń	192
3.5	<i>Model relacyjny</i>	193
3.5.1	Mapowanie klas	194
3.5.2	Mapowanie asocjacji	197
3.5.2.1	Asocjacje binarne	197
3.5.2.2	Asocjacje z atrybutem	199
3.5.2.3	Asocjacje kwalifikowane	200
3.5.2.4	Asocjacje n-arne	201
3.5.2.5	Agregacja i kompozycja	203
3.5.3	Mapowanie dziedziczenia	204
3.5.4	Relacyjne bazy danych w obiektowych językach programowania	206
3.5.4.1	Wykorzystanie JDBC	207
3.5.4.2	Wykorzystanie gotowej biblioteki do pracy z danymi (Hibernate) ...	209
3.6	<i>Użyteczność graficznych interfejsów użytkownika</i>	222
3.6.1	Co to jest użyteczność?	222
3.6.2	Kształtowanie użyteczności	223
3.6.3	Testowanie użyteczności	223
3.6.4	Użyteczność niestety kosztuje	225
3.6.5	Zalecenia dotyczące Graficznego Interfejsu Użytkownika	226
3.6.5.1	Wymagania dotyczące funkcjonalności	226
3.6.5.2	Wymagania związane z wykorzystywaną platformą	227
3.6.5.3	Wymagania dotyczące okien	227
3.6.5.4	Wymagania dotyczące zarządzania oknami dialogowymi	228
3.6.5.5	Wymagania dotyczące kontrolek	228
3.6.5.6	Wymagania dotyczące menu	229
3.6.5.7	Wymagania dotyczące podpisów	230
3.6.5.8	Wymagania dotyczące pracy z klawiaturą	230
3.6.6	Jakość interfejsu graficznego	230

3.7	<i>Projekt dla Wypożyczalni wideo</i>	231
3.7.1	Diagram klas dla wypożyczalni wideo	231
3.7.2	Projekt działania systemu	242
3.7.3	Projekt interfejsu użytkownika	245
4	Implementacja i testowanie	249
4.1	<i>Wprowadzenie</i>	249
4.1.1	Nazewnictwo i formatowanie kodu źródłowego	249
4.1.2	Zintegrowane środowisko programistyczne (IDE)	252
4.1.3	Wykorzystanie narzędzi CASE.....	253
4.1.4	Użyteczne biblioteki pomocnicze	254
4.2	<i>Zarządzanie danymi</i>	255
4.3	<i>Logika biznesowa</i>	260
4.4	<i>Implementacja Graficznego Interfejsu Użytkownika</i>	263
4.5	<i>Testowanie</i>	266
5	Uwagi końcowe	269
	Bibliografia	271
	Ważniejsze informacje związane z Wypożyczalnią wideo	273
	Indeks	275
	Spis ilustracji	277
	Spis listingów	283